

ARTUR WEJKSZNER
Poznań

SALAFICKI RUCH GLOBALNEGO DŻIHADU NARODZINY I EWOLUCJA RADYKALNEGO ISLAMSKIEGO RUCHU RELIGIJNEGO

WPROWADZENIE

Problematyka salafizmu i dżihadyzmu nie doczekała się jak dotąd znaczącego zainteresowania ze strony społeczności naukowej. Poza pewnymi wyjątkami¹ nie poświęcono powyższym kwestiom należnego im miejsca w rozważaniach socjologicznych czy politologicznych. Nieznajomość podstawowych faktów związanych z najnowszą historią islamu wpływa negatywnie na możliwość interpretacji i predykcji kierunku ewolucji procesów społeczno-politycznych zachodzących w państwach muzułmańskich. Wydarzenia związane z tzw. arabską wiosną² pozwalają sformułować roboczą hipotezę, iż proces powrotu do źródeł czy też odrodzenia islamu (co postulują zwolennicy salafizmu i dżihadyzmu) będzie ważnym elementem przemian społecznych w państwach muzułmańskich. Wzrost jego popularności towarzyszy aktualnie procesom demokratyzacyjnym i w zależności od nurtu, za którym opowiedzą się islamiści pozostanie w zgodzie lub kontradycji do tychże procesów³. Terroryzm islamski stał się kluczowym czynnikiem mającym wpływ na sytuację wewnętrzną w państwach muzułmańskich. Jego globalizacja, obserwowana w ostatnich dwóch dekadach, wywarła, wywiera i wywierać będzie istotny wpływ na środowisko międzynarodowe. Niewielu autorów publikacji polskojęzycznych analizuje współczesny islamski terroryzm mając na

¹ Zob. w szczególności: *Global Salafism. Islam's New Religious Movement*, Roel Meijer (ed.), New York 2009; M. Sageman, *Leaderless Jihad. Terror networks in the Twenty First Century*, Philadelphia 2008; Ch. Hellmich, *Al-Qaeda. From Global Network to Local Franchise*, London-New York 2011.

² Zob. w tej sprawie m.in. *Revolution in the Arab World. Tunisia, Egypt, and the Unmaking of an Era*, ed. by M. Lynch, S. B. Glasser, B. Hounshell, Washington 2011; *The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, and What Comes Next*, New York 2011.

³ Zob. przykład Egiptu: *Democratizing Salafists and the War Against Jihadism*, STRATFOR, URL http://www.stratfor.com/node/196880/geopolitical_diary/20110613-democratizing-salafists-and-war-against-jihadism, wrzesień 2011.

uwadze socjologiczny fenomen radykalnego religijnego ruchu społecznego⁴. Próbe takiego spojrzenia zaprezentowano w niniejszym artykule.

Czy zatem jest salafizm? Zwolennicy salafizmu są islamistami, a więc propagatorami prymatu islamskiego prawa w stosunkach społecznych, uznającymi je jednocześnie za główne źródło tożsamości kulturowej. Termin salafizm jest kojarzony przede wszystkim z ruchem odnowy w świecie islamu zapoczątkowanym przez muzułmańskich tradycjonalistów na przełomie XIX i XX w. Wiele analiz dotyczących salafizmu ogranicza się jedynie do płaszczyzny teologiczno-prawnej wskazującej na zasadnicze różnice pomiędzy różnymi grupami odwołującymi się do tej płaszczyzny odniesienia. Interesującą analizę istoty salafizmu przedstawił Bernard Haykel⁵. W jego ujęciu pierwotne znaczenie słowa „salafi” wiązało się z podążaniem drogą pobożnych przodków (*al-salaf al-salih*). Autor tłumacząc znaczenie przywołanego terminu wskazał, iż po pierwsze dotyczy on postulatu powrotu do praktyk i wierzeń z okresu narodzin islamu, okresu rządów pierwszych trzech tzw. prawych kalifów (pomiędzy rokiem 632 a 661), po drugie – łączy się on z określonym rozumieniem koncepcji „jedności Boga” (*tauhid*) oraz z koniecznością podjęcia walki z grzechem (*szirk*) polegającym na oddawaniu czci komuś innemu niż Allah; po trzecie – wiąże się on ze wskazaniem, iż jedynym właściwym źródłem wiedzy o sposobie postępowania muzułmanów jest Koran i sunna; po czwarte – termin ten wyraża pragnienie pozbycia się wszelkich religijnych innowacji (*bida*) w zakresie wierzeń i praktyk. Zwolennicy odrodzenia islamu uznają, że prawdziwa wiara w islam oparta jest zarówno na wewnętrznej wierze każdego muzułmanina, jak i jego zewnętrznych działaniach. Przejawem takiego zewnętrznego działania jest w szczególności realizowany w praktyce obowiązek wykluczania (*takfir*) ze wspólnoty muzułmańskiej. Adresatami tychże działań są ci, którzy nie wypełniają obowiązków religijnych. Ostatnie ujęcie łączy salafizm z koncepcją *manhadż* (chodzi tu raczej o „metodę”, „sposób postępowania”), a więc ze sposobem życia i przekuwania w czyn wierzeń muzułmańskich.

W XIX w. analizowany termin nabrał nowego znaczenia. Stało się tak za sprawą wielu muzułmańskich tradycjonalistów⁶ m.in.: Muhammeda Abduha (1849-1905), Dżamala al-Dina al-Afganiego (1839-1897) i Muhammada Raszida Ridy (1865-1935)⁷. Zapoczątkowany przez nich ruch oparty był na szerokich intelektual-

⁴ Zob. R.M. Machnikowski, *Dżihadyzm jako globalny zbrojny ruch społeczny*, w: *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI w.*, M.J. Malinowski, R. Ozarowski, W. Grabowski (red.), Gdańsk 2009, s. 301-312, por. publikacja mojego autorstwa pt. *Ewolucja terroryzmu motywowanego ideologią religijną na przykładzie salafickiego ruchu globalnego dżihadu*, Poznań 2010.

⁵ Szerzej zob. B. Haykel, *On the Nature of Salafi Thought and Action*, w: *Global Salafism...*, s. 34.

⁶ M.E. Stout, J.M. Huckabey, J.R. Schindler, J. Lacey, *The Terrorist, Perspectives Project. Strategic and Operational Views of Al Qaeda and Associated Movements*, Annapolis 2008, s. 2.

⁷ T. Stanley, *Understanding the Origins of Wahhabism and Salafism*, „Terrorism Monitor” Vol. III, Issue 14, 15 July 2005, URL [http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=528&tx_ttnews\[backPid\]=180&no_cache=1](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=528&tx_ttnews[backPid]=180&no_cache=1), grudzień 2009.

nych fundamentach. Nazwano go nawet „oświeconym salafizmem” (*al-salafijja al-tanwirijja*). Jego zwolennicy doceniali technologiczne i społeczne zdobycze europejskiego oświecenia. Pragnęli je połączyć z muzułmańską tradycją nawiązującą do okresu „złotej ery” islamu, a więc okresu pierwszych kalifów. Po śmierci Abduha, za sprawą Raszida Ridy nastąpiło jednakże zbliżenie pomiędzy tradycjonalistami a zwolennikami bardziej postępowych poglądów. Stało się tak zapewne z uwagi na fakt, iż dostał się on pod wpływ Muhammeda Hamida al-Fakkiego i Muhammeda Husajna Nasifa⁸. Pod koniec XX w. zwolennicy Sajjida Kutba i Abd al-Wahhaba przywłaszczyli ten termin twierdząc, że to oni znajdują się najbliżej pierwotnych źródeł.

Istnieje wiele różnych grup salafickich, różniących się między sobą wizjami państwa islamskiego oraz drogami dojścia do jego utworzenia. W latach 90. XX w. spopularyzowany został ruch tzw. salafickiego przebudzenia (*al-sahwa al-islamija*) stanowiący połączenie dwóch różnych nurtów: ultrakonserwatywnej wahhabickiej koncepcji islamu i bardziej postępowego, reprezentowanego przez Stowarzyszenie Braci Muzułmanów. Ruch salaficki nie był i nie jest jednolity wewnętrznie. W jego ramach wyróżnić można zarówno grupy purystów⁹ – odzégnujących się od użycia przemocy (np. Towarzystwo Szerzenia Islamu założone w Indiach w 1927 r. przez Muhammada Iljasa), grupy reformatorów politycznych (np. Stowarzyszenie Braci Muzułmanów) oraz grupy stosujące przemoc, a więc realizujące tzw. dżihad (np. Al-Kaida oraz inne radykalne grupy terrorystyczne odwołujące się do ideologii globalnego dżihadu)¹⁰.

Termin dżihadyzm znajduje się w naukowym obiegu od niedawna¹¹. W opinii Jarreta M. Brachmana pojęcie to wiąże się ze sposobem myślenia prezentowanym przez najbardziej skrajne środowiska islamskich radykałów, polegającym na wybiórczym podejściu do interpretacji terminu dżihad (w tym przypadku chodzi o ten z aspektów, który dotyczy ofensywnego użycia przemocy)¹². Termin ten jest *de facto* neologizmem spopularyzowanym nie tylko w środowiskach naukowych i decydenckich świata zachodniego, ale także wśród islamskich

⁸ B. Haykel, *On the Nature...*, s. 46-47.

⁹ Etykieta ta została nadana przez Quintana Wiktorowicza, zob. tegoż: *Anatomy of Salafi Movement*, „Studies in Conflict and Terrorism” Vol. 29, Issue 3, May 2006, s. 217.

¹⁰ M.E. Stout, J.M. Huckabey, J.R. Schindler, J. Lacey, *The Terrorist...*, s. 4, por. *The Salafi-Jihadi movement – an internal discourse between Al-Maqdisi's ideology and Al-Zarqawi's way*, „ICT's Jihadi Websites Monitoring Group Insights”, International Institute for Counter-Terrorism, IDC Herzliya, September 2009, s. 1-5.

¹¹ Wedle Thomasa Hegghammera powyższy termin pojawił się w obiegu naukowym w dekadzie lat 90. XX w. (tenże, *Jihadi-Salafis or Revolutionaries? On religion and Politics in the Study of Militant Islam*, w: *Global Salafism...*, s. 246).

¹² W sprawie wyjaśnienia pojęcia dżihad zob. m.in. A. Bulaç, *Dżihad*, w: *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, E. Çapan (red.), Warszawa 2007, s. 85 i nn; por. A.T. Houry, *Wojna i przemoc w islamie*, w: *Wojna i przemoc w religiach świata. Fakty i przyczyny*, A.T. Houry, E. Grundmann, H.-P. Mullera (red.), Kielce 2006, s. 59-60.

radykałów. Dżihadyści uważają swój ruch za awangardę świata muzułmańskiego¹³. W opinii Farharda Khosrokhavara dżihadyzm jest największym ze współcześnie istniejących, utopijnym, antyzachodnim ruchem społecznym, który realizację najważniejszych celów opiera na użyciu przemocy¹⁴. Współcześni dżihadyści odwołują się do salafickiej koncepcji dżihadu, mającej religijną proveniencję. Dżihadyzm jest odpowiedzią świata muzułmańskiego na efekty procesów industrializacji, modernizacji i globalizacji, które swój początek wywodzą z dziewiętnastowiecznej Europy¹⁵.

Propagowanie ideologii dżihadystycznej służyć ma podniesieniu świadomości zagrożenia dla islamu płynącego z kontaktów z innymi kulturami i systemami społeczno-politycznymi – zwłaszcza systemem zachodnim. Dżihadyści porównują wyzwania naszych czasów z pierwotnym okresem rozwoju religii muzułmańskiej. Podobnie jak wówczas należy ich zdaniem toczyć walkę o to, aby islam przetrwał. Zwolennicy ideologii dżihadystycznej identyfikują konkretne przyczyny aktualnych problemów w świecie muzułmańskim. Twierdzą, że za upokorzenia i trudną sytuację muzułmanów odpowiadają „krzyżowcy”, „syjoniści” i reżimy muzułmańskie oskarżane o apostazję. Powyższa ideologia stanowi źródło samookreślenia współczesnych muzułmanów. W szczególności tych, którzy kontestują aktualny system relacji wewnątrz świata islamu czy też wpływy zewnętrzne na islamską *ummę*. Wskazuje ona również na konkretne cele i sposoby działania, przede wszystkim na dżihad („świętą wojnę”), rozumiany w kategoriach militarnych, powiązany z męczeństwem (rozumianym jako poświęcenie życia dla sprawy islamu). Dla zwolenników ideologii dżihadystycznej charakterystyczne jest też dychotomiczne spojrzenie na rzeczywistość społeczną. Dzielią oni bowiem świat na tych, którzy postępują zgodnie z doktrynalnymi zaleceniami i tych, którzy oskarżani są o apostazję. Propagatorzy powyższej ideologii, promujący salaficką wizję globalnego dżihadu (a więc rozszerzenia jego zasięgu na cały współczesny świat), ignorują z jednej strony wskazania umiarkowanych szkół salafickich, zakazujących zabijania cywilów, z drugiej zaś pozytywne przykłady wsparcia państw muzułmańskich przez kraje zachodnie.

Assaf Moghadam zauważa podobieństwo pomiędzy ideologią salafickiego dżihadu a dwudziestowiecznymi radykalnymi ideologiami lewicowymi. Zbieżność ta dotyczy – jego zdaniem – zarówno celów, jak i środków. Podobieństwo to widać w szczególności w aktywizmie związanym z walką ze społeczną niesprawiedliwością, w odrzuceniu burżuazyjnych wartości i walce z imperializmem. Dla dżihadystów najważniejszym instrumentem działania jest przemoc. Jej legitymizacja wiąże

¹³ J.M. Brachman, *Global Jihadism. Theory and practice*, London – New York 2009, s. 4-5.

¹⁴ F. Khosrokhavar, *Inside Jihadism. Understanding Jihadi Movements Worldwide*, London 2009, s. 1.

¹⁵ A. Moghadam, *The Salafi-Jihad as a Religious Ideology*, „CTC Sentinel”, Vol. 1, Issue 3, February 2008, s. 15.

się ze wskazaniem utopijnego w istocie celu ostatecznego (tj. odtworzenia kalifatu). Dla Stephena Holmesa, postulowany przez ideologów globalnego dżihadu kalifat jest „religijnym ekwiwalentem marksistowskiej utopii”¹⁶.

Religijny charakter analizowanej ideologii da się zauważyć na kilku istotnych płaszczyznach. Zarówno jej zwolennicy, jak i przeciwnicy opisywani są w kategoriach religijnych (najczęściej przywoływane terminy to: dżihadysty i niewierni). Najistotniejsze cele aktywności dżihadystów odnoszone są przede wszystkim do płaszczyzny religijnej (dżihad oznacza w tym wypadku przede wszystkim walkę z wrogami islamu). Uzasadnienie terroru czy przemocy, tak często wykorzystywanych przez dżihadystów, wywiedzione jest także z zasad religijnych (zawartych choćby w Koranie). Dżihadystów wyróżnia jednak traktowanie ich w sposób selektywny¹⁷.

Termin salaficki ruch globalnego dżihadu (SRGD) jest pojęciem wieloznacznym, używanym obecnie zarówno w węższym, jak i szerszym znaczeniu. W tym pierwszym przypadku termin ten obejmuje wszystkie te instytucje i organizacje, które powstały dzięki prekursorom ruchu (Abdullah Azzam, Osama bin Laden, Ajman al-Zawahiri). Należały i należą do nich: Światowy Front Islamski, komórki zarządzające, operacyjne i wspomagające, sieci tychże komórek oraz tzw. organizacje afiliowane przy „jądrze” ruchu. Termin jądro ruchu, sam w sobie mało precyzyjny, często zamiennie używany jest z innymi synonimami w postaci: centrali czy klasycznej Al-Kaidy. W szerokim zaś rozumieniu ruch dżihadystów oprócz powyższych elementów zawiera także organizacje niezależne, działające na rzecz realizacji podobnych celów, ale na swój własny rachunek i przy wykorzystaniu autonomicznej bazy organizacyjno-operacyjnej.

Salaficki ruch globalnego dżihadu jest bez wątpienia jednym z najgroźniejszych i najdynamiczniej ewoluujących ruchów społecznych we współczesnym świecie. Ten radykalny ruch społeczny zdobył relatywnie dużą popularność wśród społeczności muzułmańskiej, zwłaszcza po wydarzeniach z 11 września 2011 r. W przypadku SRGD posługiwanie się pojęciem ruch społeczny jest bez wątpienia uprawnione. Pojęcie to oznacza w szczególności „osobny proces społeczny złożony z mechanizmów, które powodują, że aktorzy biorący udział w zbiorowym działaniu uczestniczą w konfliktowych relacjach z wyraźnie określonym przeciwnikiem; stają się częścią gęstych, nieformalnych sieci; podzielają odrębną, zbiorową tożsamość”¹⁸. W opinii Mario Dianiego wspomniane wyżej konflikty polityczno-kulturowe mają najczęściej na celu przeprowadzenie zmiany społecznej. Konflikt zaś oznacza relację opozycyjną pomiędzy aktorami, w ramach której podejmowana jest próba przejęcia kontroli nad danym czynnikiem (chodzić może np. o osiągnięcie przewagi

¹⁶ S. Holmes, *Al-Qaeda, September 11, 2001*, w: *Making Sense of Suicide Missions*, D. Gambetta (ed.), Oxford-New York 2005, s. 170, cyt. za *ibidem*.

¹⁷ Por. A. Moghadam, *The Salafi-Jihad...*, s. 16.

¹⁸ D. della Porta, M. Diani, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, Kraków 2009, s. 43.

politycznej) i stawiane są negatywne wobec przeciwnika żądania, a w przypadku ich niespełnienia pojawia się groźba podjęcia działań niekorzystnych dla danej strony¹⁹. Zdaniem Herberta Blumera „ruchy społeczne postrzegane być mogą jako zbiorowe przedsięwzięcia zmierzające ku ustanowieniu nowego porządku rzeczy. Biorą one swój początek w niepokoju, czerpią swą siłę z niezadowolenia bieżącą formą życia oraz z nadziei i tęsknot do nowego sposobu życia. Kariera ruchu społecznego odzwierciedla pojawienie się nowego porządku. Z początku ruch społeczny jest amorficzny, (...) wraz z postępującym (...) rozwojem (...) wytwarza organizację i formę, zespół obyczajów i tradycji, ustanowionego przywództwa, trwałego podziału czynności, społecznych reguł i wartości”²⁰. H. Blumer wskazał także na mechanizmy, dzięki którym powstawały i ewoluowały ruchy społeczne. Wśród nich zasadnicze znaczenie przypisał *esprit de corps*, rozumianemu jako poczucie przynależności do ruchu oraz chęć identyfikacji z jego uczestnikami²¹. Salaficki ruch globalnego dżihadu spełnia w istocie prawie wszystkie wskazane powyżej wymogi definicyjne, poza blumerowską sugestią dążenia do nowego systemu relacji społecznych. Dżihadysty opowiadają się bowiem raczej za restytucją starego porządku, który wyparty został przez nieuchronne procesy sekularyzacyjne i modernizacyjne. Są zatem przeciwnikami postępu społecznego i reakcjonistami. SRGD jest ruchem społecznym funkcjonującym w sposób niejawni, o zmieniającej się w sposób dynamiczny strukturze. Posiada on wyraźnie zarysowane cele i charyzmatycznych przywódców. Jego uczestnicy swe przesłanie artykułują w sposób prosty i zrozumiały dla szerokiej rzeszy odbiorców. Jego siła tkwi w sposobie funkcjonowania i zasięgu działania.

GENEZA SALAFICKIEGO RUCHU GLOBALNEGO DŻIHADU

Fenomen współczesnego terroryzmu islamskiego związany jest z aktywnością kilkudziesięciu grup radykalnych działających zarówno na płaszczyźnie lokalnej, jak i globalnej. Większość z nich współdziała w ramach nieformalnej struktury, którą – z uwagi na jej korzenie ideologiczno-doktrynalne i sposób współpracy – nazwać można, jak już wspomniano, salafickim ruchem globalnego dżihadu (SRGD). Al-Kaida jest w istocie jedynie jednym z ważniejszych elementów struktury sieciowej, w ramach której działa dziś SRGD. Struktura ta ukształtowała się w sposób ewolucyjny. Jej zręby były widoczne już pod koniec lat 90. XX w. Jej powstanie było efektem starań wielu mniej lub bardziej znanych radykałów islamskich – w szczególności Abdullaha Azzama i Osamy bin Ladena. Pierwszy

¹⁹ *Ibidem*, s. 44.

²⁰ H. Blumer, *Collective Behavior*, „Review of Sociology”, ed. by J. B. Gitter, New York 1951, cyt. za: B. Misztal, *Socjologiczna teoria ruchów społecznych*, „Studia Socjologiczne” t. 92, 1984, nr 1, s. 118.

²¹ *Ibidem*, s. 120.

z nich założył jeszcze na początku lat 80. XX w. Biuro Pomocy Arabskim Mudżahedinom (BPAM), które pod koniec tej dekady przekształcone zostało *de facto* w Al-Kaidę. BPAM miało na celu rekrutowanie islamskich ochotników w szczególności w Stanach Zjednoczonych (oraz w kilkudziesięciu innych państwach) i przetrzymywanie ich do Afganistanu, gdzie trwały walki z Rosjanami okupującymi to państwo. Mudżahedini otrzymywali na miejscu szkolenie i broń. Dzięki BPAM prekursorzy ruchu dżihadystycznego zdobyli wystarczającą wiedzę i doświadczenie (związaną choćby z rekrutacją, logistyką i taktyką), którą później wykorzystano przy tworzeniu Al-Kaidy. Ta ostatnia organizacja została założona w 1988 r. Przez pierwszą dekadę swego istnienia była najbardziej zhierarchizowaną i najdynamiczniej funkcjonującą organizacją terrorystyczną we współczesnym świecie. Głównym organem zarządzającym Al-Kaidy była Rada Konsultacyjna. Podlegały jej inne organy odpowiedzialne za konkretne pola aktywności grupy (terroryzm, propagandę, rekrutację, szkolenie wojskowe itd.)²².

W 1998 r. miało miejsce wydarzenie, które wywarło znaczący wpływ na proces ewolucji ruchu dżihadystycznego. Z połączenia pięciu grup terrorystycznych powstał Światowy Front Islamski. Oprócz Al-Kaidy i Egipskiego Islamskiego Dżihadu zjednoczyły się pod wspólnym szyldem także: Egipska Grupa Islamska, Zgromadzenie Pakistańskich Duchownych oraz Islamski Ruch Świętej Wojny z Bangladeszu.

W trzy lata później doszło do unifikacji Al-Kaidy i Egipskiego Islamskiego Dżihadu. Połączenie to było wynikiem bardzo ścisłej współpracy założycieli obu organizacji, a więc Osamy bin Ladena i Ajmana al-Zawahiriego.

Oba powyższe wydarzenia przeszły niemalże bez echa. W literaturze przedmiotu brak dogłębnych analiz ich implikacji. Wydaje się jednak, iż były doniosłe w odniesieniu co najmniej do dwóch płaszczyzn: operacyjnej i propagandowej. Kształtujący się globalny ruch dżihadystyczny zyskał, dzięki kooperacji wcześniej w pełni autonomicznych grup terrorystycznych, nowe możliwości działania.

Wydarzenia, które miały miejsce po 1998 r. nie wydają się być zatem dziełem przypadku. To począwszy od zamachów terrorystycznych w Afryce w 1998 r. (a nie w USA w 2001 r.) rozpoczęła się tzw. era zamachów spektakularnych. Taktyka ta wybrana została całkiem świadomie i ma związek z założeniami strategiczno-taktycznymi wypracowanymi przez ideologów ruchu.

EWOLUCJA IDEOLOGII SALAFICKIEGO RUCHU GLOBALNEGO DŻIHADU

Przedstawiciele globalnego ruchu salafickiego dżihadu uważają swój ruch za źródło religijno-politycznego odrodzenia w świecie islamu²³. Narodziny tego ruchu antycypowane były w pracach islamskich myślicieli na długo przed jego

²² Szerzej zob. A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu...*, s. 225-242.

²³ M.E. Stout, J.M. Huckabey, J.R. Schindler, J. Lacey, *The Terrorist...*, s. 1.

pojawieniem się we współczesnym kształcie. Wśród nich wymienić można Sajjida Kutba²⁴, Hasana al-Bannę i wielu innych. Ci zaś odwoływali się m.in. do prac Ibn Tajmijji oraz Mohameda ibn Abd al-Wahhaba. Prace ibn Tajmijji powstały w okresie inwazji Mongołów na ziemię islamskie. Uważał on, że muzułmanie odnosili druzgocące klęski dlatego, że byli wewnętrznie podzieleni, nie podążając za przykładem i według nakazów „prawowitych” kalifów²⁵. Ibn Tajmijja był zażenowany faktem, że Mongołowie po nawróceniu się na islam, w dalszym ciągu przywiązani byli do wierzeń i praktyk pochodzących z ich pogańskiej przeszłości. Zwolennik idei *takfir* przypisał sobie prawo orzekania o tym, czy jednostki zasługują na miano muzułmanów, a grupy – na miano muzułmańskich. Organizował zbrojne milicje muzułmańskie, które zaczęły zwalczać bałwochwalcze sekty. Krytykował m.in. sektę charydżytów²⁶, zwalczał sektę ismailitów²⁷. Uważał, że „należy walczyć z każdą grupą ludzi, która buntuje się przeciwko jasnym i wiarygodnie przekazanim nakazom islamu, jak twierdzą wszyscy prominentni islamscy uczeni”²⁸. Wezwanie do walki z niewiernymi jest – zdaniem dżihadystów – aktualne do dnia dzisiejszego. Bardziej radykalne poglądy głosił Abd al-Wahhab. Twierdził on, że współczesne mu plemiona w sposób bałwochwalczy traktują ludowe wierzenia i prowadzą niezgodny z regułami islamskimi styl życia²⁹. Głoszona przez niego doktryna *tauhid* – jedności Boga zakładała, że niedopuszczalne w kontaktach z Bogiem jest poleganie na pośrednikach. Wahhab jako jeden z pierwszych spopularyzował doktrynę *takfir*. Twierdził, że wszyscy dopuszczający się apostazji powinni zostać uśmierceni. W jego opinii *takfir* legitymizował zabójstwo. Za niewiernego uznany mógł być każdy, kto dopuścił się jednego z następujących grzechów: politeizmu; zwątpienia w to, że niemuzułmanie są

²⁴ Sajjid Kutb (1906-1966). Do najbardziej znanych publikacji tego myśliciela należy broszurka *Kamienie milowe* z 1964 r., którą Gilles Kepel uważa za ekwiwalent słynnej broszurki Lenina z 1903 r. zatytułowanej *Co należy zrobić?* (zob. G. Kepel, *Allah in the West: Islamic Movements in America and Europe*, Stanford 2003, s. 198-199).

²⁵ D. Aaron, *In Their Own Words. Voices of Jihad*, Santa Monica-Arlington-Pittsburgh 2008, s. 45.

²⁶ Charydżyci (z arabskiego „charadża” – wychodzić) to najstarszy religijno-polityczny nurt islamu. Wyłonił się w VII w. w trakcie walki o władzę pomiędzy kalifem Alim ibn abi Talibem a zarządcą Syrii, Mu’awijją. Został utworzony przez część wodzów Alego, która podważyła prawomocność kończącego spór arbitrażu, uważając, że władza kalifa pochodzi od Boga i nie może być przedmiotem rozstrzygnięć sądowych. Charydżyci występowali czynnie przeciw kalifatowi (jeden z nich w 661 r. zabił Alego). Odnaczali się rygorystycznym moralnym – twierdząc m.in., że popełnienie grzechu głównego wyłącza grzesznika na zawsze ze wspólnoty wiernych (w niektórych przypadkach grzech karano śmiercią), zakazywali wszelkich rozrywek i wystawnego trybu życia. Początkowo utworzyli kilka państweczek (ich głównym ośrodkiem był Kairuan w Tunezji), islamizując część ludów Czarnej Afryki (m.in. Hausa, Kanuri), później, zwalczani przez kalifat, ulegli rozproszczeniu. Ich umiarkowany odłam: ibadyci, istnieje do dziś na północy Afryki (cyt. za: *Charydżyci*, URL <http://portalwiedzy.onet.pl/80664,,,charydzy-ci,haslo.html>, listopad 2009).

²⁷ Por. D. Aaron, *In Their...*, przyp. 24, s. 45.

²⁸ Cyt. za: J.J.G. Jansen, *Podwójna natura fundamentalizmu islamskiego*, Kraków 2005, s. 59.

²⁹ Swoje przemyślenia al-Wahhab opierał na fatwach Taki al-Din Ahmada ibn Tajmijji.

niewiernymi; posługiwanie się normami prawnymi innymi niż islamskie i wiary w to, że są one nadrzędne wobec boskiego prawa; sprzeniewierzenia się tradycji Proroka; wyśmiewania się z islamu lub z Proroka; używania lub popularyzowania magii; wspierania niewierzących w działaniach przeciwko muzułmanom; przekonania, że można się wyrzec praktykowania islamu; odwrócenia się od islamu poprzez zaprzestania jego studiów lub praktykowania. Al-Wahhab uważał ponadto, że ten kto nie deklaruje *takfir* wobec niewierzącego sam się nim staje³⁰.

Poglądy powyższe popularyzowali w XX w. m.in. Hassan al-Banna (założyciel Stowarzyszenia Braci Muzułmanów) oraz jego rówieśnik Sajjid Kutb. Al-Banna był zwolennikiem tajnej struktury (*al-dżihaz al-sirri*), która miała być pomocna w przygotowywaniu zamachów terrorystycznych na wrogów islamistów. Do tejszy taktyki, bez wątpienia, odwołują się dziś dżihadysty. Hassan al-Banna rozumiał dżihad m.in. jako podejmowanie wysiłku walki z niewiernymi, do których zaliczał przede wszystkim chrześcijan i Żydów. Walka ta powinna być rozumiana w sensie dosłownym, a więc jako używanie oręża przeciwko innowiercom, łupienie ich bogactw czy niszczenie miejsc kultu³¹. Ma ona służyć rozprzestrzenianiu wpływów islamu, dlatego powinna być podejmowana sukcesywnie. Należy ją zawsze toczyć jedynie w imię Najwyższego Boga, nigdy zaś w imię budowania autorytetu przywódców wojennych. Te idee także przejęli dżihadysty. Dla Kutba głównym wrogiem stał się demonizowany Zachód, a właściwie przesiąknięte *dżahiliją* (niesprawiedliwością) społeczeństwa zachodnie³². Istniało – jego zdaniem – poważne niebezpieczeństwo przejścia przez muzułmanów zwyczajów i idei zachodnich, które mogłyby przyczynić się do upadku świata islamu³³. Zdaniem Kutba tylko islam zawiera w sobie wystarczającą siłę, aby zaoferować współczesnemu światu konkretną alternatywę. Taką siłę utraciły wszystkie nieislamskie ideologie nowożytne (z nacjonalistycznymi włącznie). Islam jest zatem predestynowany do tego, aby pełnić awangardową rolę. Społeczność muzułmańska powinna w związku z tym, dzięki odrodzeniu islamu, uzyskać przysługujący jej prymat w ramach społeczności międzynarodowej³⁴.

Bezpośredni wpływ na ewolucję ideologii salafickiego ruchu globalnego dżihadu miało co najmniej trzech ideologów: Abudllah Azaam, Ajman al-Zawahiri oraz Abu Musab al-Suri. Osama bin Laden, wbrew potocznym poglądom, poza symboliczną pozycją w strukturze ruchu miał pośredni wpływ na powyższą ewolucję. Każdy z nich w mniejszym lub większym stopniu zwrócił w swych

³⁰ D.R. Springer, J.L. Regens, D.N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, Washington 2008, s. 30.

³¹ *Ibidem*, s. 7.

³² *Ibidem*, s. 35.

³³ Zob. A. McGregor, *Al-Qaeda's Egyptian Prophet: Sayyid Qutb and the War on Jahiliya*, „Terrorism Monitor” Vol. I, Issue 3, 4 May 2005, URL [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=449](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=449), maj 2009.

³⁴ *The Canons of Jihad...*, s. 13.

rozważaniach uwagę na najważniejsze doktryny dżihadystyczne w postaci: *aqida*, *tauhid*, *al-wara wal-bara*, *dżihad* i *takfir*, akcentując wedle własnego uznania najważniejsze powinności mudżahedina (bojownika świętej wojny).

Dla uczestników ruchu dżihadystycznego jedną z najważniejszych publikacji wydaje się być ponad 1600 stronicowa analiza historii i ewolucji dżihadyzmu autorstwa Abu Musaba al-Suriego zatytułowana *Wezwanie do globalnego islamskiego powstania* wydana w języku arabskim w 2005 r. Wyjątkowość tego dzieła związana jest z faktem, iż al-Suri zwrócił w nim uwagę przede wszystkim na strategiczne implikacje ideologii dżihadystycznej³⁵. W ślad za tymi rozważaniami podały sformułowane przez niego wskazówki taktyczne. Publikacja wywołała znaczący ferment intelektualny w środowisku dżihadystycznym, zmuszając wielu ideologów dżihadyzmu do jasnego wyartykułowania swych poglądów strategicznych. Toczona w kolejnych latach dyskusja dotyczyła co najmniej dwóch kwestii. Po pierwsze – rozważano z kim w pierwszej kolejności walczyć powinni dżihadyści. Po drugie – dyskutowano nad odpowiednim doбором środków taktycznych (w tym znaczeniem i rolą tzw. dżihadu indywidualnego, którego propagatorem był al-Suri oraz nad znaczeniem taktyki zamachów samobójczych). Część przedstawicieli ruchu opowiedziała się za wybraniem tzw. wroga bliskiego, którym były i są reżimy świeckie w państwach muzułmańskich wspierane przez państwa zachodnie, część zaś za zaatakowaniem równocześnie z wrogiem bliskim tzw. wroga dalekiego. Są nimi wszystkie te państwa, które partycypują w wojnie z terroryzmem i czynnie zwalczają dżihadystów. Na czele tej grupy państw stoją Stany Zjednoczone. Al-Suri i inni ideolodzy dżihadyzmu (m.in. Ajman al-Zawahiri – aktualny emir Al-Kaidy) promowali połączenie obu tych stanowisk i ataki na wrogów dżihadystów wszędzie tam, gdzie przynieść to może rzeczywiste przybliżenie się do celu ostatecznego ruchu (a więc odtworzenia kalifatu i wyzwolenia się spod zewnętrznych wpływów).

GLOBALNY RUCH DŻIHADYSTYCZNY PO 2001 ROKU

Zamachy terrorystyczne w USA z 11 września 2001 r. w sposób znaczący wpłynęły na ewolucję globalnego ruchu dżihadystycznego. Wpływ ten miał dwojakiego rodzaju charakter. Rozpoczęta tuż po zamachach z 2001 r. tzw. globalna wojna z terroryzmem doprowadziła do zmiany sposobu funkcjonowania najważniejszych ogniw ruchu. To właśnie na początku XXI w. zaczęła nabierać rozmachu ewolucja globalnej sieciowej struktury ruchu. W okresie niespełna dekady z centralą ruchu nawiązało kontakt co najmniej trzydzieści autonomicznych grup dżihadystycznych. Wśród nich wymienić należy m.in. Ansar al-Islam, Asbat al-Ansar, Fatah al-Islam, Islamską Armię Adenu-Abjanu, Islamski Front Bojowników Wielkiego

³⁵ Szerzej zob. A. Black, *Al-Suri's Adaptation of Fourth Generation Warfare Doctrine*, „Terrorism Monitor” Vol. IV, Issue 18, 21 September 2006, s. 4-6.

Wschodu, Islamski Ruch Uzbekistanu, Islamską Unię Dżihadu, Armię Ubogich (Laszkari-i-Taiba), Żołnierzy Mahometa (Dżaisz-i-Muhammad), Ruch Bojowników Świętej Wojny (Harakat-ul-Mudżahiden), Armię Towarzyszy Proroka (Sipah-i-Sahaba), Armię Dżangwiego (Laszkar-i-Dżangwi), Organizację Islamską (Dżama'a Islamija), Abu Sajjaf, Marokańską Islamską Grupę Walczącą, Dżihad na Rzecz Czystego Islamu (Salafijja Dżihadija), Wykluczenie i Banicję (Al-Takfir wal-Hidżra), Islamską Grupę Zbrojną, Salaficką Grupę Modlitwy i Walki, Libijską Islamską Grupę Walczącą, Tunezyjską Grupę Walczącą, Ruch Młodych Mudżahe-dinów (Al-Szabab) i Eytrejski Ruch Islamskiego Dżihadu.

Zakres powiązań pomiędzy wymienionymi powyżej grupami a jądrem ruchu dżihadystycznego jest zróżnicowany w odniesieniu do takich zmiennych jak: deklarowane podporządkowanie Al-Kaidzie, wspólne dowództwo oraz relacje formalne i nieformalne pomiędzy uczestnikami ruchu, koordynacja działań operacyjnych i ich planowanie, przekazywane wsparcie finansowe na działalność operacyjną, treningi wojskowe w obozach kierowanych przez członków centrali ruchu, wymiana doświadczeń wojskowych, zapewnienie bezpiecznego schronienia dżihadystom, powielanie koncepcji taktycznych promowanych przez przedstawicieli jądra ruchu, głoszenie podobnej wizji globalnego dżihadu³⁶.

Wśród najbardziej radykalnych grup, które w tym okresie się pojawiły wymienić należy Al-Szabab i Boko Haram. Pierwsza z nich działa na obszarze Somalii, druga zaś Nigerii. W obu przypadkach w okresie ostatnich kilku lat obserwować można było proces internacjonalizacji ich działalności.

Strukturę powyższą uzupełniają quasi-autonomiczne sieci komórek w postaci: Islamskiego Państwa Irackiego, Al-Kaidy na Półwyspie Arabskim i Al-Kaidy w Islamskim Maghrebie; oraz autonomiczne komórki terrorystyczne działające na obszarze większości państw zachodnich. Trudno jednoznacznie oszacować zasięg ich aktywności oraz antycypować ich liczbę, a to z tego powodu, iż znacząca ich część znajduje się w tzw. uśpieniu. Ich członkowie aktywizują się tylko w sytuacji przygotowywania konkretnej akcji terrorystycznej.

Toczona przez państwa zachodnie globalna wojna z terroryzmem nie przyniosła jak dotąd przełomowych efektów. Eufemizm ten, z którego Amerykanie wycofali się za prezydentury Baracka Obamy, zastąpiony został terminem „zamorskie operacje nadzwyczajne”³⁷. W istocie jednak od samego początku chodziło o zwalczania zagrożenia płynącego z aktywności globalnego ruchu dżihadystycznego. Amerykanom nie udało się jednak, poza drobnymi sukcesami związanymi z wyeliminowaniem mniej lub bardziej znaczących postaci związanych z powyższym ruchem, rozbić jego struktur.

³⁶ Szerzej na ten temat zob. A. Rabasa, P. Chalk, K. Cragin, S.A. Daly, H.S. Gregg, T.W. Karasik, K.A. O'Brien, W. Rosneau, *Beyond al-Qaeda*, part 1. *The Global Jihadist Movement*, Santa Monica 2005, s. 79.

³⁷ Zob. A. Wejkszner, *Amerykańskie działania antyterrorystyczne na początku XXI w.*, „Przegląd Zachodni” 2010, nr 4, s. 89-104.

W przeciwieństwie do amerykańskich oczekiwań ruch dżihadystyczny w pierwszej dekadzie XXI w. wydawał się rosnąć w siłę. Pojawiły się nowe grupy terrorystyczne, silniejsze stały się istniejące siatki terrorystyczne. Mimo wzmożonej aktywności struktury ruchu działają w sposób immanentny zarówno na terytorium Afganistanu, jak i Pakistanu³⁸.

W ostatnich 10 latach miało miejsce co najmniej 120 spektakularnych zamachów terrorystycznych (w każdym z nich zginęło ponad 10 osób) oraz blisko tysiąc o mniejszej wadze i liczbie ofiar³⁹. Najwięcej ataków terrorystycznych (ponad połowę) przeprowadzono na kontynencie azjatyckim (Irak, Afganistan, Pakistan). Ponad jedną czwartą zaś w Afryce Północnej i Zachodniej. Na końcu tej listy znajduje się kontynent europejski i północnoamerykański. W obu ostatnich przypadkach spektakularne wymiary działań dżihadystów przesłoniły relatywnie niewielką liczbę ataków terrorystycznych w porównaniu do innych regionów na świecie.

NAJBLIŻSZA PRZYSZŁOŚĆ SALAFICKIEGO RUCHU GLOBALNEGO DŻIHADU

Rok 2011 wydaje się być przełomowym dla salafickiego ruchu globalnego dżihadu. Przełom ten ma przede wszystkim wymiar symboliczny. W mniejszym stopniu wiąże się także z płaszczyzną strukturalno-organizacyjną ruchu i z mniejszymi możliwościami akumulacji sił i środków potrzebnych do działań radykalnych, w tym w szczególności do aktywności terrorystycznej.

2 maja 2011 r. Amerykanie przeprowadzili w pakistańskim Abbotabad udaną operację antyterrorystyczną, która zakończyła się zglądzeniem Osamy bin Ladena. W kolejnych tygodniach wzmożona aktywność antyterrorystyczna sił amerykańskich w Pakistanie doprowadziła do zabicia co najmniej dwóch kolejnych ważnych dowódców dżihadystycznych: Muhammada Iljasa Kaszmiriego oraz Atijaha Abd al-Rahmana. Należy domniemywać, że podobne akcje podejmowane będą przez Amerykanów i ich sojuszników także w najbliższej przyszłości. Rosnąca skuteczność tego typu działań niesie ze sobą poważne zagrożenie dla czołowych uczestników ruchu dżihadystycznego. O wiele mniejsze zaś dla jego struktur zarządzających czy operacyjnych.

Amerykańskie sukcesy w wojnie z Al-Kaidą doprowadziły w ostatnim czasie do częściowej i czasowej atrofii struktur zarządzających ruchem dżihadystycznym (tzw. jądra ruchu czy też klasycznej Al-Kaidy). Generalne Dowództwo Al-Kaidy wydaje co prawda sporadycznie komunikaty i odezwy. Są one jednak nieliczne i publikuje się je *ex-post* (głównie na forach dżihadystycznych). Większe zdolności

³⁸ Por. S.M. D'Souza, *Al Qaeda after 9/11: More Thriving than Dead*, TODAYonline, URL, <http://www.todayonline.com/World/EDC110909-0001129/Al-Qaeda-after-9/11--More-thriving-than-dead>, wrzesień 2011.

³⁹ Zestawienie większości wspomnianych przykładów znaleźć można na stronach National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism: URL, <http://www.start.umd.edu/gtd/>.

do działań propagandowych wykazują i wykazywać będą w najbliższej przyszłości niezależne grupy terrorystyczne oraz sieci komórek terrorystycznych ruchu działające na obszarze: Półwyspu Arabskiego, Maghrebu i Iraku. To one przejęły na siebie po 2001 r. wysiłek toczenia tzw. e-dżihadu. Prym w tej walce wiodą takie grupy jak: Al-Szabab (z Somalii) czy Al-Kaida w Islamskim Maghrebie. Powołały one nawet do życia filie informacyjno-propagandowe odpowiedzialne za preparowanie odpowiedniego materiału wykorzystywanego przede wszystkim z coraz większą skutecznością do akcji rekrutacyjnych.

Kolejnym istotnym zagrożeniem, o którym wspomina m.in. Christina Hellmich, jest tzw. dżihad indywidualny. Zdecydować się na niego mogą uczestnicy ruchu nie afiliowani przy żadnej ze sformalizowanych struktur SRGD, zainspirowani jedynie przykładem konkretnych osób czy też materiałami propagandowymi⁴⁰.

Inna grupa zagrożeń wiąże się z ekspansją dżihadystów w tych państwach muzułmańskich, które objęte były tzw. arabską wiosną. Na szczególne niebezpieczeństwo pogrążenia się w spirali przemocy narażona jest Libia i Egipt, gdzie aktywność dżihadystyczna w ostatnim czasie relatywnie zwiększyła się (w Libii powstał w szczególności tzw. Islamski Emirat Barki, z Egiptu pochodzą zaś dwie najsilniejsze i najlepiej zorganizowane grupy dżihadystyczne tworzące Światowy Front Islamski).

WNIOSKI

Salaficki ruch globalnego dżihadu jest ważnym przykładem radykalizacji postaw społeczno-religijnych w świecie islamu na przełomie XX i XXI w. SRGD nigdy nie miał jednolitego charakteru. Analiza zawartości publikacji, a także oświadczeń jego przywódców i najważniejszych ideologów grupy oraz dokumentów dżihadystów dostępnych m.in. za sprawą amerykańskiego Departamentu Obrony (tzw. *Harmony Database*) prowadzić może do kilku podstawowych wniosków.

Marc Sageman wysuwa tezę, z którą nie do końca można się zgodzić, że globalny ruch dżihadystyczny ewoluuje obecnie w kierunku struktury sieciowej nie zarządzanej przez żaden ośrodek przywódczy⁴¹. Pobieźna analiza struktury SRGD tezę tę dezawuuje. W istocie jednak aktualny etap ewolucji analizowanego radykalnego ruchu religijnego wskazuje na osiągnięcie stanu wysoce zaawansowanej samoorganizacji, w ramach której poszczególne autonomiczne grupy podejmują odrębne działania lokalne, realizując jednak globalną wizję strategiczną propagowaną przez ideologów dżihadystycznych. Jedność celów nie oznacza jednak bliskiej współpracy. Pomiedzy najważniejszymi rangą przywódcami jądra

⁴⁰ Ch. Hellmich, *Al-Qaeda...*, s. 153-154.

⁴¹ M. Sageman, *Leaderless...*, s. 144.

ruchu a przywódcami sieci terrorystycznych i organizacji afiliowanych trwała i trwa nierzadko ostra wymiana opinii na temat taktyki aktywności terrorystycznej, działań propagandowych czy rekrutacyjnych.

Dyskurs na temat celów i zakresu działań dżihadystów podsyćany jest ponadto przez zmianę stanowiska w kluczowych dla strategii działalności ruchu sprawach przez najważniejsze autorytety (np. al-Makdisiego). Z uwagi na wkraczanie na drogę dżihadu przedstawiciele młodego pokolenia bojowników częstą praktyką, prezentowaną m.in. przez tzw. neozarkawistów (zwolenników poglądów i *modus operandi* Abu Musaba al-Zarkawiego) jest odrzucanie wskazań i ograniczeń formułowanych przez „stare” pokolenie ideologów. Do chwili obecnej w działalności ruchu włączyły się już trzy pokolenia muzułmanów. Prekursorzy ruchu stworzyli podwaliny intelektualne, w odniesieniu do których funkcjonuje dziś SRGD. Część z nich czynnie przeszła w późniejszym czasie od słów do czynów inspirując kolejne grupy dżihadystów. Drugą generację tworzyli mudżahedini walczący w Afganistanie w latach 80, których dopiero pod koniec XX w. zastąpiła trzecia generacja dżihadystów. Każde z pokoleń funkcjonowało w nieco innych uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych.

Dotychczasowa ewolucja ruchu obejmująca okres dwóch ostatnich dekad przebiegała na kilku istotnych płaszczyznach: organizacyjno-instytucjonalnej, ideologicznej i operacyjnej. Jednym z najważniejszych wniosków płynących z analizy najważniejszych trendów owej ewolucji jest konstatacja, iż ruch w sposób dynamiczny reagował na zachodzące w jego otoczeniu zmiany, dostosowując swą taktykę i sposób organizacji do bieżącej sytuacji. W latach 90. XX w. dominowała taktyka działań spektakularnych, taktyka bezpośrednich uderzeń na cele symboliczne, powodujących duże straty zarówno ludzkie, jak i infrastrukturalne (*casus* zamachów w Kenii, Tanzanii i USA). Po rozpoczęciu przez Stany Zjednoczone tzw. globalnej wojny z terroryzmem zreinterpretowano strategię ruchu. W obecnej dekadzie, zwłaszcza w jej drugiej połowie, prymat uzyskała taktyka długotrwałych działań o niskiej intensywności (*casus* Iraku, Jemenu czy Arabii Saudyjskiej). Oprócz celów symbolicznych (związanych np. z amerykańską czy zachodnią obecnością w krajach muzułmańskich) częściej niż w poprzedniej dekadzie atakowano cele infrastrukturalne o relatywnie wysokim znaczeniu gospodarczym dla współczesnego świata (w przypadku Bliskiego Wschodu jest to infrastruktura związana z wydobywaniem i transportem paliw kopalnych)⁴².

Kolejna zasadnicza zmiana dotyczy sposobu funkcjonowania ruchu dżihadystów. W latach 90. duże znaczenie miała hierarchiczna struktura organizacyjna, szczególnie widoczna w odniesieniu do przykładu Al-Kaidy. Wraz z utworzeniem Światowego Frontu Islamskiego i powołaniem do życia lokalnych struktur siecio-

⁴² Por. M. Urgo, J.F. Williams, *Al-Qa'ida's Median Strategy: Targeting Global Energy Infrastructure*, „CTC Sentinel” Vol. 1, Issue 6, May 2008, s. 17-18.

wych straciła ona wyraźnie na znaczeniu, wtapiając się w skomplikowaną sieć relacji opartych raczej na autorytetach, a nie na instytucjach.

W XXI w. większy nacisk położono na działalność organizacji afiliowanych, zdecydowanie słabiej zinfiltrowanych niż klasyczna Al-Kaida. W coraz większym zakresie rozbudowywały one swe zdolności operacyjne, tworząc nowe sieci powiązań i rekrutując w szczególności muzułmanów będących obywatelami państw, na terenie których tego typu aktywność była podejmowana. W drugiej połowie pierwszej dekady XXI w. powstały też nowe islamskie organizacje terrorystyczne, odwołujące się do salafickiej ideologii globalnego dżihadu, które wyraziły chęć afiliacji przy „jądrze” ruchu.

Salaficki ruch globalnego dżihadu stanowił i stanowić będzie fundamentalne zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Skala aktywności jego uczestników, dotychczasowe przykłady działań terrorystycznych, stosowana taktyka i wreszcie zdobywające coraz większą popularność wśród części muzułmanów radykalne poglądy propagowane przez ideologów ruchu skłaniają do wniosku, iż jest to jeden z najgroźniejszych, najbardziej nieprzewidywalnych i nieobliczalnych ruchów społecznych istniejących we współczesnym świecie.

ABSTRACT

The author's reflections focus on the so-called Salafi movement of a global jihad. It is a radical Muslim religious movement which surfaced at the turn of the 20th and 21st century. Its members opt for a revival of Islam and reject external influences so as to maintain their identity and cultural distinctiveness. They promote political independence of Muslims and the reinstatement of caliphate. The political and religious radicalism of the movement follows from its adoption of an extremist interpretation of the doctrine of the jihad. In Western, especially Anglo-Saxon terminology, those views are regarded as fundamentalist. Eminently extremist actions resort to terrorist attacks as the basic tactic and according to members of the movement they also fulfill their role by carrying out simultaneous spectacular suicide attacks. The structure of the movement has undergone an evolution during the last two decades. Currently it comprises the following elements: the core of the movement (in the form of Al Qaeda), independent terrorist organizations cooperating with the core structure, autonomous terrorist units and their networks. The scope of the movement's activity is worldwide.